

JAARVERSLAG 2015

INLEIDING

Na het eerste (onvolledige) jaar van de Stichting was het jaar 2015 opnieuw een jaar van verkenning van de mogelijkheden, evalueren van bestaande situaties en zoeken naar ontwikkelingen voor de toekomst. Er zijn door het bestuur veel gesprekken gevoerd met tientallen betrokkenen bij de hulp aan hulpbehoevende dieren (met name - maar niet uitsluitend - zeehonden) om met een positieve insteek hulp aan dieren in nood te kunnen blijven bieden.

Ook in 2015 is er gestreefd naar samenwerking met partners in een missie. Daarbij werd duidelijk dat Lenie 't Hart haar werkterrein verlegde - of beter gezegd uitbreidde - naar meer aandacht voor hulp aan alle hulpbehoevende, in het wild levende dieren en meer ruimte en respect voor dierenhulpverleners. Dat leidde o.a. tot het voorstel voor een Dierenplatform, dat later in dit verslag besproken zal worden.

Het uitbreiden van het werkterrein van onze Stichting maakt het noodzakelijk om onze doelstellingen te herdefiniëren. Uitgangspunt van de Stichting zal altijd blijven om (op advies van Lenie 't Hart) personen en organisaties te steunen die zich inzetten voor hulp aan dieren, nieuwe contacten te leggen en bestaande contacten in binnen- en buitenland te onderhouden, wetenschappelijk onderzoek te initiëren en te begeleiden en nieuwe wegen te vinden om de positie van in het wild levende dieren waar ook ter wereld te verbeteren. Dat Lenie 't Hart daarbij altijd het belang van de lokale bevolking vooropstelt, is voor het bestuur een vanzelfsprekend uitgangspunt.

Het bestuur is heel gelukkig met de in 2015 ontstane samenwerking met de Stichting DierenLot en met diens dochterorganisatie WWAR (World Wide Animal Rescue). Dankzij de genereuze en stimulerende steun van deze beide organisaties kon onze Stichting met nieuw elan in 2015 aan de slag, zowel in binnen- als in buitenland.

Met veel genoegen doen wij daarvan in de hierna volgende pagina's verslag.

Karst van der Meulen
Voorzitter

BESTUURLIJKE ZAKEN

Stichting Lenie 't Hart Zeehondenfonds is in 2014 op veler verzoek opgericht als een eerbetoon aan Lenie 't Hart vanwege haar - op dat moment - 43 jaar tomeloze inzet in haar strijd tegen onrecht tegenover mens en dier. Met het geld dat de Stichting hoopt te verzamelen bieden de schenkers Lenie 't Hart de gelegenheid om personen en instellingen te steunen die waar ook ter wereld hulpbehoevende dieren - in het bijzonder zeezoogdieren - willen redden.

De Stichting stelt zich ten doel:

- het bieden van steun aan personen en instellingen die zich waar ook ter wereld bezighouden met hulp aan (zeezoog)dieren die in problemen zijn gekomen en het verrichten van al wat hiermee verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn.

De Stichting tracht haar doel te bereiken door onder meer:

- a) Het verlenen van noodhulp aan en het geven van voorlichting over zeezoogdieren wereldwijd,
- b) het bieden van daadwerkelijke steun bij de opvang van zeezoogdieren of bij reddingspogingen van gestrande zeezoogdieren, met als doel de dieren weer vrij te laten in de natuur,
- c) het beschikbaar stellen van expertise op het gebied van verzorging van opgevangen zeezoogdieren en het gebied van reddingsacties van gestrande walvisachtigen,
- d) het beschikbaar stellen c.q. organiseren van financiële steun aan personen en instellingen die zich inzetten voor het welzijn van in problemen geraakte zeezoogdieren,
- e) het instellen en onderhouden van een internationaal kennisnetwerk van experts op het gebied van (verzorging van) zeezoogdieren,
- f) het initiëren, stimuleren, ondersteunen en doen uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek in het belang van zeezoogdieren en hun leefomgeving, alsmede het samenwerken met instellingen en personen die activiteiten op het gebied van wetenschap ontplooiën,
- g) het opzetten, stimuleren en (doen) uitvoeren van educatieve projecten voor specifieke doelgroepen die geïnteresseerd zijn in of betrokken zijn bij zeezoogdieren, hun leefwijze en hun problemen,
- h) alle overige (rechts-)handelingen die het doel bevorderen.

De Stichting heeft het maken van winst uitdrukkelijk niet ten doel.

Opvang van zeehonden en het verlenen van hulp aan hulpbehoevende dieren in het algemeen is gebaseerd op het standpunt dat je een hulpbehoevend dier niet aan zijn lot over laat. Niet alleen is die verplichting "een ieder is gehouden een hulpbehoevend dier de nodige hulp te verlenen" vastgelegd in de Nederlandse wet, maar het wordt ook gezien als een elementair menselijke en ethisch waardige houding. Als je in de gelegenheid bent om een dier dat lijdt te helpen dan doe je dat. Ongeacht of de oorzaak van het lijden van dat dier

veroorzaakt is door menselijke activiteiten of niet. En ongeacht of de betreffende diersoort bijna is uitgestorven of (nog steeds) in grote getale voorkomt.

In 2015, het tweede jaar van Stichting Lenie 't Hart Zeehondenfonds, bestond het bestuur uit de volgende personen:

- De heer K. van der Meulen (voorzitter)
- Mevrouw S.E. van der Vliet (penningmeester)
- (vacature) (secretaris)

Alle bestuursleden zijn op dezelfde datum in functie getreden. Sinds het eind van het oprichtingsjaar is de functie van secretaris een vacature. Die is niet ingevuld in 2015, maar in 2016 zal deze functie met zekerheid worden ingevuld. Het bestuur vergadert tenminste vier maal per jaar. Er is geen bezoldiging en geen onkostenvergoeding voor bestuursleden. Ook Lenie 't Hart krijgt geen salaris of onkostenvergoeding uit het fonds. Uitsluitend de reis- en verblijfkosten van haar buitenlandse projecten worden door de Stichting - met steun van de WWAR – betaald.

Het beleid van de Stichting richt zich in eerste instantie op het ondersteunen van organisaties en individuen die zich bezig houden met verantwoorde opvang, herstel en het terugzetten van zeehonden c.q. zeezoogdieren. Maar steeds vaker krijgen ook organisaties steun en aandacht die hulp bieden aan andere hulpbehoevende dieren. In deze verslagperiode heeft de Stichting daarin reeds een aantal belangrijke stappen kunnen zetten.

BEDRIJFSVOERING

De bedrijfsvoering van de Stichting is erop gericht om activiteiten te stimuleren c.q. te ondersteunen die Lenie 't Hart ofwel zelf kan uitvoeren of die op haar advies - al dan niet onder haar begeleiding - door derden kunnen worden uitgevoerd. Het uitgangspunt van de Stichting is om personen en (kleine) organisaties in binnen- en buitenland te steunen die zich inzetten voor hulp aan in het wild levende dieren, en in het bijzonder zeehonden c.q. zeedieren.

Een tractor en een drietal dierentransportauto's - die op verschillende plaatsen in Nederland zijn gestationeerd - kunnen door de Stichting worden ingezet om hand- en spandiensten te verlenen aan opvangcentra en veldwerkers. Met name als dieren of materialen moeten worden gebracht naar een plek waar transport een probleem is, kan een beroep gedaan worden op onze Stichting.

Het bestuur van Stichting Lenie 't Hart Zeehondenfonds is bijzonder erkentelijk voor de fantastische steun die zij in 2015 heeft mogen ervaren van Stichting DierenLot en diens zusterorganisatie WWAR (World Wide Animal Rescue). Zonder deze steun was onze Stichting zeker niet in staat geweest om in het verslagjaar 2015 in binnen- en buitenland zoveel te bereiken op het gebied van hulp aan dieren, maar ook op het gebied van informatie, communicatie, steun aan en samenwerking met (kleine) organisaties van dierenredders.

ACTIVITEITEN IN NEDERLAND

Stellendam

Zoals in ons jaarverslag van 2014 is omschreven, heeft Stichting A Seal in Stellendam zich ontwikkeld tot een zelfstandig opvangcentrum, dat vanaf de eerste maanden van 2015 op eigen kracht de zeehondenopvang heeft kunnen voortzetten en uitbouwen. Vanzelfsprekend heeft onze Stichting in die eerste fase steeds de vinger aan de pols gehouden. Zo was Lenie 't Hart o.a. aanwezig bij de vrijlating van een eerste groep zeehonden op 31 januari 2015, en was ons bestuur samen met Lenie aanwezig bij de officiële opening van het opvangcentrum op 17 december 2015. We zijn blij met de ontwikkeling van dit project, dat een voorbeeld is van een initiatief zoals dat de Stichting Lenie 't Hart Zeehondenfonds voor ogen staat.

Terschelling / Eemsdelta

Al in 2014 ontstonden op diverse plaatsen initiatieven voor (kleinschalige) lokale opvang van hulpbehoevende zeehonden. Een tweetal Stichtingen riep de hulp in van Lenie 't Hart en van onze Stichting: namelijk resp. Stichting Zeehondenopvang Terschelling en Stichting Zeehondenopvang Eemsdelta. Hoewel beide Stichtingen al in november 2014 een aanvraag voor een vergunning bij de overheid hadden ingediend, heeft een reactie van diezelfde overheid onaanvaardbaar lang op zich laten wachten. Beide Stichtingen hebben de overheid daarom in gebreke gesteld. In beide gevallen is dat erkend en is de maximale boete door de overheid aan de Stichtingen uitbetaald. Maar daarmee hadden ze nog geen vergunning. Deze ondragelijke situatie heeft zich ondanks diverse protesten gedurende het gehele verslagjaar 2015 gehandhaafd. Pas in 2016 zal daarin verandering komen. Tot die tijd moest er "geschipperd" worden met aangetroffen hulpbehoevende zeehonden.

Zoals in ieder jaar, werd ook in de zomer van 2015 op Terschelling een aantal zeehonden gesignaleerd, die verstrikt waren in stukken visnet. Dankzij de inzet van de Terschellinger zeehondenredder Hessel Wiegman en zijn team konden in totaal bijna twintig zeehonden van deze last worden bevrijd. Een dergelijke actie vereist veel kennis en inzicht: de in netten gevangen dieren zijn angstig en schichtig; het benaderen van de zandbanken en het vangen van de nettenslachtoffers is (fysiek zwaar) vakwerk. Niet voor niets is Hessel Wiegman in de loop van het verslagjaar tijdens een bijeenkomst van Stichting DierenLot te midden van ruim duizend dierenhulpverleners en -verzorgers verkozen tot "Dierenhulpverlener van het Jaar". De kosten voor inzet van schepen van Rederij Noordgat voor deze acties werden gedragen door onze Stichting.

Om het toekennen van de vergunning op basis van de reeds in 2014 gedane aanvraag meer kans te geven is Lenie 't Hart in oktober 2015 (tijdelijk) toegetreden tot het bestuur van Stichting Zeehondenopvang Eemsdelta. In het voorjaar van 2016 bleek dat deze actie succes heeft gehad. Meer daarover volgt in ons jaarverslag over 2016.

Veldvrijwilligers

Een groot aantal betrokkenen bij het door Lenie 't Hart in de jaren '70 opgerichte EHBZ-team bleef ook in het verslagjaar actief in het redden van zeehonden en ook van andere hulpbehoevende dieren. Daarbij werd regelmatig een beroep gedaan op onze Stichting voor financiële steun bij gemaakte transport- en communicatiekosten. Deze aanvragen zijn steeds gehonoreerd; het betrof dan meestal brandstof- en/of onderhoudskosten van materieel. Dankzij de fantastische steun van Stichting DierenLot konden we in de loop van 2015 twee organisaties (resp. in Vlaardingen en Velsen) verblijden met een aan onze Stichting in bruikleen gegeven dierenambulance c.q. dierentransportauto. Daarmee kwam het aantal voor dieren inzetbare auto's van de Stichting op drie. De structurele en landelijke organisatie van deze groep enthousiaste vrijwilligers is overigens inmiddels een bron van aandacht geworden (zie "Werkgroep Reddings Team Zeedieren").

In het kader van haar Ambassadeurschap van Stichting DierenLot heeft Lenie 't Hart in het verslagjaar diverse bezoeken gebracht aan opvangcentra van in het wild levende dieren overal in Nederland. Zo bezocht ze op 23 augustus de Stichting Egelopvang Peel en Maasstreek bij Venlo. Ze was diep onder de indruk van de betrokkenheid van de familie Peeters, niet alleen voor egels, maar ook voor eekhoorns en andere hulpbehoevende dieren; ook hier werden de opties voor een Nationaal Dierenplatform uitgebreid besproken. Ook bezocht ze de opening van de Stichting Zuiderzee Zwerfdieren in Lelystad, een jubileum op de Fûgelhelling en de nieuwe locatie van Stichting Zwerfkatten Rijnmond.

Op 27 augustus werd een verdwaalde ringelrob landelijk nieuws: : hij zwom in een Utrechtse gracht. Dankzij de inzet van John Stout (Stichting Dieren noodhulp West Nederland uit Vlaardingen), die met "onze" dierentransportauto en met het juiste materiaal snel ter plaatse kon zijn kon deze dwaalgast - die van oorsprong in de Noordelijke IJzsee voorkomt - worden gevangen en naar het zeehondenopvangcentrum A Seal in Stellendam gebracht worden.

Stichting DierenLot

Op 22 januari 2015 vond in Amersfoort een cruciale bespreking plaats tussen ons bestuur en de directie van Stichting DierenLot. Daarbij werd een aantal zaken vastgelegd:

- a) Lenie 't Hart zal zich de komende jaren inzetten als Ambassadeur van Stichting DierenLot en van diens zusterorganisatie WWAR (World Wide Animal Rescue) en zich daarin bezighouden met c.q. inzetten voor steun aan de opvang van alle hulpbehoevende dieren in Nederland en daarbuiten;
- b) Stichting DierenLot zal onze Stichting ondersteunen in haar streven om de veldwerkers (het voormalige EHBZ-netwerk) te begeleiden en waar nodig financieel te steunen.

Vooraf dankzij de steun van DierenLot en WWAR heeft onze Stichting in het verslagjaar veel kunnen doen voor hulpbehoevende dieren. Zo zijn er in Nederland tientallen zeehonden gered, die anders aan hun lot waren overgelaten. Maar ook bij andere hulpbehoevende

dieren hebben we dankzij DierenLot steun kunnen bieden en internationaal is WWAR van onschatbaar belang gebleken. Zie daaromtrent onze verslaggeving onder "Buitenland".

Naast de dierentransportauto die onze Stichting reeds in 2014 van Stichting DierenLot in bruikleen had gekregen en die gestationeerd is in Den Helder, heeft onze Stichting in 2015 nog een tweetal auto's plus een tractor in bruikleen mogen ontvangen. De tractor wordt door Willem Stel op Vlieland dagelijks gebruikt voor zijn ronde over de Vliehors en de rest van Vlieland, waarbij hij jaarlijks tientallen zeehonden redt. De beide dierentransportauto's zijn tot grote blijdschap van de medewerkende organisaties gestationeerd in Vlaardingen (Stichting Dierenhulp West Nederland; John Stout) en in Velsen (EHBZ-Team Velsen; Dave de Koning).

Op 17 februari vond een bespreking plaats in Huizen (NH) met o.a. Tjeerd Veenstra over de mogelijke uitwerking van Lenie's plan voor een landelijk Dierenplatform. Dat mondde uit in een presentatie op 18 april tijdens de Landelijke Bijeenkomst Dierenhulpverlening, dat tweemaal per jaar door DierenLot in Utrecht wordt georganiseerd. Samen met Piet IJssels en Tjeerd Veenstra zette Lenie 't Hart aan vele tientallen belangstellenden de mogelijkheden en voordelen van een dergelijk Dierenplatform uiteen. De meesten van de aanwezigen - allen actieve dierenredders en dierenverzorgers - herkenden veel van de aangedragen probleemsituaties en reageerden enthousiast. Het is dan ook zeker dat dit plan in de nabije toekomst verder zal worden uitgewerkt.

De actie na de brand in het unieke dierenopvangcentrum Norma's Universum in Ferwert op 7 juni 2015 is een voorbeeld van het soort acties dat Lenie 't Hart voor ogen staat als er een opvangcentrum onverwacht voor grote problemen komt te staan. In eerste instantie zorgde een bijdrage van onze Stichting en een gift van € 5.000,- van Stichting DierenLot er voor dat de dieren die de ramp overleefd hadden een goede verzorging kregen. En de vervolgens op initiatief van Lenie opgestarte campagne van Stichting DierenLot o.a. via de social media zorgde voor een bijdrage van ruim € 100.000,-, zodat Norma al haar dieren (honden, katten, paarden, vogels, varkens etc.) kon onderbrengen in een nieuwe behuizing in Noordhorn.

Werkgroep Reddings Team Zeedieren

Zoals reeds gemeld vond op 22 januari 2015 in Amersfoort een bespreking plaats met de directie van Stichting DierenLot, waarbij o.a. de plannen van Lenie 't Hart voor een landelijk veldnetwerk ter vervanging van het EHBZ-netwerk uitgebreid ter sprake kwamen. Daarbij werd op een rij gezet hoe dit netwerk van zeehondenredders onafhankelijk van de bestaande en in oprichting zijnde opvangcentra zou kunnen gaan functioneren. DierenLot heeft zich - zoals o.a. blijkt uit het beschikbaar stellen van financiële steun en van dierentransportauto's - gecommitteerd aan dit plan.

Een aantal uitgangspunten van dit plan voor een nieuw op te zetten veldnetwerk zijn op 31 januari in Vlissingen besproken met de voormalige EHJBZ-medewerkers Jaap van der Hiele en Albert Dijkstra.

Vervolgens heeft er op 7 februari in Almere een bespreking plaatsgevonden met Leo van Vliet, horecaondernemer in Zeeland. Helaas hebben deze besprekingen niet geleid tot samenwerking: de “Zeeuwse groep” koos voor andere uitgangspunten, waarmee op dit moment nog geen eenduidigheid in de opzet van een landelijk veldnetwerk is bereikt.

Vooralsnog richt onze Stichting zich op het opzetten en stroomlijnen van een onafhankelijk Zeedieren Reddings Team, waaraan inmiddels al veel leden van de “oude garde” (het oorspronkelijke EHBZ-team) zich hebben verbonden. Overigens is het de bedoeling dat de veldwerkers van dit team zich niet beperken tot “zeedieren”, maar kunnen worden ingezet bij ieder dier dat hulp nodig heeft.

VOORLICHTING EN PUBLICITEIT

Lenie 't Hart is altijd een graag geziene gast op scholen en bij verenigingen. Ook in 2015 is ze veelvuldig uitgenodigd om op scholen en organisaties over haar werk te komen vertellen. Zo bezocht ze op 5 maart het Congres Zeezoogdieren in Groningen, was ze op 18 maart jurylid bij de Grunneger Veurleescup (de Groninger voorleeswedstrijd onder basisscholen), en vertelde ze de leerlingen van diverse scholen over zeehonden, o.a. bij De Sterrewachter in Alkmaar (31 maart), De Warrekam in Laren (13 april), De Widar Vrije School in Groningen (3 juni), OBS Ter Borch in Paterswolde, en veel andere.

Daarnaast was ze aanwezig bij de uitreiking van de Future For Nature prijs in Burgers Zoo (Arnhem op 27 februari), voerde ze gesprekken met de Partij voor de Dieren in Groningen (o.a. op 27 januari), bezocht ze in mei de officiële opening van het Opvangcentrum voor Zwerfdieren in Almere, was ze jurylid van een kinderplaybackshow in Nieuw Annerveen (23 mei), haalde ze een hele schoolklas naar de zeehondenkijkwand bij Termunten (29 juni), was ze als vertegenwoordiger van DierenLot bij het jubileum van de Fûgelhelling in Ureterp (13 juni), was ze jurylid bij de oldtimershow in Termunten (5 juli), was ze in oktober spreker bij de Global March op het Rembrandtplein in Amsterdam, sprak ze in november met studenten over het belang van opvang en nog heel veel meer...

Lenie's uitgangspunt is dat je op zoveel mogelijk gebieden de boodschap moet uitdragen dat iedereen verantwoordelijk is voor hulpbehoevende dieren. Wanneer je als burger daarmee geconfronteerd wordt, moet je handelen. En haar boodschap blijkt aan te komen: overal op de wereld wordt instemmend geknikt wanneer zij mensen wijst op hun verantwoordelijkheid jegens de hulpbehoevende dieren waar ze mee te maken hebben. (Zie ook: "Internationale activiteiten").

Een bijzondere gebeurtenis vond plaats op 7 juni 2015, toen Lenie van een enthousiaste fan, de heer Henk Lasschuit uit Almere, een enorme verzameling van enkele duizenden zeehondenbeeldjes in ontvangst mocht nemen. Een prachtige aanvulling voor haar eigen unieke verzameling, die is ontstaan uit schenkingen van over de hele wereld.

Op 21 december 2015 plaatste Lenie een terugblik over 44 jaar zeehondenopvang op de website van onze Stichting:

Maandag 21 december 2015. Afgelopen week bezocht Lenie 't Hart in Stellendam de officiële opening van de gloednieuwe zeehondenopvang van de Stichting A Seal. Terwijl ze daar rondliep in het keurig ingerichte, hightech vormgegeven zeehondenziekenhuis realiseerde ze zich dat er in de afgelopen decennia heel veel gebeurd is op het gebied van zeehondenopvang. Als vanzelf gingen haar gedachten terug naar de eerste zeehond, die ze 44 jaar geleden in handen kreeg. Die gedachten heeft ze voor u op schrift gezet.

Lenie 't Hart: "Vandaag, 21 december 2015, is het precies 44 jaar geleden dat ik mijn eerste zeehond opving. En nu staat er een prachtig zeehondenziekenhuis in Stellendam en zijn er uitgewerkte plannen voor opvangcentra op Terschelling, in Termunten en meer... Wat een bijzondere ontwikkeling op het gebied van de hulp aan zeehonden. Zou René Wentzel, de grondlegger van de zeehondenopvang in Nederland, dit ooit gedacht hebben? Hij was altijd begaan met het lot van zieke en gewonde vogels en andere dieren, en kwam rond 1960 toevallig in aanraking met een zeehond. Een kind nam een jonge zeehond mee naar school, en Wentzel's dochter Quirine zei: "Die neem ik wel mee naar huis.

Mijn vader en moeder zorgen voor alle dieren.” En zo kwam de zeehond op het pad van de familie Wentzel.

De familie Wentzel nam de verantwoordelijkheid op zich en ging uitzoeken wat de beste methode was om een jonge zeehond te redden en vooral hoe een gezond dier weer terug kon naar waar hij hoort: het wad. Dat laatste was nieuw: er werden wel eens zeehonden opgevangen in dierentuinen en ook bij het Texels museum op Texel, maar daar bleven de dieren altijd in gevangenschap en werden ze niet meer vrijgelaten. (Pas in 1976 kreeg op Texel de eerste opgevangen zeehond zijn vrijheid terug). Maar bij de Wentzels was het DIER het uitgangspunt: dat dier moest geholpen worden en had daarna weer recht op zijn vrijheid. Het is hun gelukt om dat principe altijd vast te houden. Zelfs toen er nog op zeehonden gejaagd werd (begin zestiger jaren) hebben ze dat doorgezet. En daarmee hebben ze veel goeds kunnen betekenen voor de zeehonden.

Maar toen overleed de vrouw van René Wentzel en moest hij op zoek naar iemand die het werk voor de zeehonden over kon nemen. Hij probeerde een dierentuin, maar zeehonden in gevangenschap houden was voor hem geen optie. En zo kwam hij bij mij. We kenden elkaar al door de vogelopvang. Ik bracht alle vogels die mij werden aangeboden naar Wentzel.

En zo kwam ik in de zeehondenopvang terecht. Ik koos ervoor om dat in mijn eigen tuin te doen, want mijn zoon was nog maar vijf jaar en dan kon ik hem meteen een beetje in de gaten houden. Dat vond René prima. Volgens hem ging het alleen om een paar zeehonden in de zomer. In de winter zou ik helemaal vrij zijn.

Maar op 21 december 1971 belde Rijkswaterstaat: bij werkzaamheden voor de inpoldering van de Lauwerszee waren ze op een zieke zeehond gestuit. Of ik hem even wilde komen halen. Tja, ik had A gezegd, nu moest ik ook B zeggen. Dus ik in mijn oude eend - met kind achterin - er op af. Ik zie het nog voor me: de grote, stoere mannen schoven de deur van een busje open en daar lag een behoorlijk grote zeehond me aan te kijken. Ik had nog nooit een zeehond vastgehouden, maar ik pakte de zeehond onder de arm en leg hem achterin de eend. Het is ongelooflijk, maar de zeehond beet me niet... Ik groef een wasteil in de tuin en maakte een hekje. Er kwam een dierenarts bij, er werden medicijnen en vis geregeld en na een tijdje kon ik “Loeskus” met de veerboot weer vrijlaten in zee.

Zo begon ik vandaag precies 44 jaar geleden met mijn eerste zeehond. Een paar jaar later werd de Stichting Zeehondencrèche Pieterburen opgericht. Er kwamen anderen bij, die mee gingen helpen met de opvang. Het opvangcentrum groeide, werd een ziekenhuis, ik betrok wetenschappers uit de hele wereld erbij die onderzoek deden en ik kon aan miljoenen mensen voorlichting geven over de zeehond en zijn problemen. Maar gelukkig heb ik samen met de betrokken medewerkers altijd René Wentzel's uitgangspunten kunnen vasthouden: voor ons staat de zeehond op de eerste plaats. Hulp aan het dier omwille van het dier. En niet omwille van andere doelstellingen (het zogenaamde rendementsdenken: het dier moet iets “opleveren”). En ieder dier moest weer gezond en sterk terug naar zee. Dat heeft in de afgelopen jaren regelmatig de nodige discussie gegeven met mensen en instanties die tegen opvang van dieren uit de natuur zijn. Maar ook in dat opzicht kan ik René Wentzel nog steeds recht in de ogen kijken: het gaat om de zeehond. Geen concessies voor het welzijn van de zeehond... Niet voor niets hebben we al vele jaren geleden de Wentzel Plaquette ontwikkeld: een eerbetoon aan diegenen die zich belangeloos inzetten voor het welzijn van zeehonden. René Wentzel heeft mij samen met al onze ondersteuners (in geld en in natura) de gelegenheid gegeven om de zeehond in Nederland op de kaart te zetten. Ik heb zijn filosofie over de hele wereld gebracht en die wordt over de hele wereld opgevolgd.

Er was zich in Nederland de laatste tijd een trend aan het ontwikkelen naar onverschilligheid tegenover hulpbehoevende dieren en daarin kwam ook de hulp aan zeehonden onder druk te staan.

Maar gelukkig is er daarin ook alweer een kentering te bespeuren, doordat veel dierenvrienden kiezen voor hulp aan het individuele dier. Er zijn nu eenmaal tegenstellingen tussen mensen die vinden dat je natuur de natuur moet laten (alsof "natuur" in Nederland nog bestaat) en dierenhulpverleners die hun geweten (en de Nederlandse wet) willen volgen en een hulpbehoevend dier een tweede kans willen geven.

Daarom ben ik zo blij met het initiatief van de Stichting A Seal in Stellendam. Ik sprak met de zeehondenverzorgers daar en voelde dezelfde passie en liefde voor het dier. En diezelfde betrokkenheid voel ik bij de vrijwilligers in het veld langs de kust en op de Waddeneilanden, en bij de oprichters van de Stichting Zeehondenopvang Terschelling en de Stichting Zeehondenopvang Eemsdelta. Als zij te maken krijgen met een zieke of gewonde zeehond, dan gáán ze ervoor. Ondanks het feit dat sommige mensen zeggen: "Er zijn er genoeg, dus waarom zou je ze dan helpen?" Deze zeehondenredders zeggen net als ik: "Jij mag jouw mening hebben, maar als een dier hulp nodig heeft, dan geef ik die!"

Aan al die fantastische zeehondenredders draag ik in gedachten een Wentzel Plaquette op!"

Lenie 't Hart

WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Op 9 juni 2015 promoveerde bioloog Nynke Osinga aan de Universiteit Leiden op haar onderzoek ***“Comparative biology of common and grey seals along the Dutch coast”***. Een fantastische prestatie, waarvoor ze ruim negen jaar lang onderzoek heeft verricht naar talloze aspecten van de leefomstandigheden, de fysieke conditie van zeehonden, de genetische variatie binnen de Waddenzee populatie en de oorzaken van parasitaire infecties. Onze Stichting is er trots op dat zij een bijdrage heeft kunnen leveren aan dit belangwekkende wetenschappelijke project. Het proefschrift van Dr. Osinga is de hele wereld over gegaan en is op vele belangwekkende symposia behandeld.

Een aantal van de bij het proefschrift van Dr. Nynke Osinga behorende stellingen is leidend voor de opstelling en bedrijfsvoering van onze Stichting, vandaar dat deze selectie hieronder wordt weergegeven:

4. Education to increase public awareness of the importance of disturbance prevention in seal pupping areas can actually increase the level of disturbance.

5. Human-induced mortality constitutes a major part of the total mortality in common and grey seals of Dutch waters.

6. In contrast to some other species and populations, seal mothers of the common seal in the Wadden Sea never leave their pups alone.

9. The common seal, being a coastal inhabitant, is exposed to a higher level of human influence than the grey seal; this contributes to the higher level of disease found in this species.

10. Release of seals from rehabilitation with a weight of less than 30 kg is an irresponsible practice.

In de periode van 2007 tot en met 2013 is er onder leiding van zeehondenexpert Dr. Nynke Osinga een observatieonderzoek uitgevoerd in de Dollard. Van de bevindingen uit deze periode heeft zij in haar proefschrift verslag gedaan. De diverse rapporten waren interessant genoeg om een vervolg onderzoek in te stellen. Dat is in de zomer van 2015 uitgevoerd. Rosalie Janac (zeehondenspecialist en docent dierverzorging) heeft gedurende een aantal weken samen met een paar collega's en gesteund door onze Stichting waarnemingen gedaan bij de zgn. “inlaat” bij de Punt van Reide in de Dollard. Dit is een kunstmatige, gegraven buitendijkse geul, waardoor water computergestuurd naar de binnendijkse Breebaart polder wordt geleid, om daar een kunstmatig eb- en vloed systeem te bewerkstelligen.

Deze “inlaat” is de enige plaats in de hele Waddenzee, waar zeehonden ook bij hoog water vlak bij de kust op het droge gaan liggen. Ze hebben deze plaats gekozen vanwege de steile oevers van de geul: bij onraad kunnen ze meteen vluchten in diep water. Dat is overigens ook het grootste probleem van dit gebied: moeders komen hier ook tijdens hoog water met hun jongen op de oever liggen (overall elders moeten jongen met hun moeder zwemmen). In geval van verstoring ontstaat er vaak paniek, waarbij jongen hun moeders kwijtraken. Door de sterke stroming in het gebied ontstaan er dan “huilers” (zeehondenjongen die hun moeder kwijt zijn).

Over deze verstoringen is onder leiding van Dr. Osinga inmiddels al veel in rapportages vastgelegd. Om nog meer informatie te verkrijgen over deze uitzonderlijke situatie van zeehonden en hun jongen heeft Rosalie Janac in de zomer van 2015 een reeks waarnemingen gedaan, die hebben geresulteerd in vele uren videopnames. Deze zullen nog verder worden geanalyseerd.

In maart 2015 vond in Moskou een belangrijke Kaspische Zee Conferentie plaats. Onze Stichting kon daarin mede dankzij de steun van de WWAR een belangrijke bijdrage leveren. Lenie 't Hart en Amir Sayad Shirazi (de projectleider van het Kaspische Zee project in Iran) konden op deze conferentie veel informatie verstrekken over de leefwijze en de problemen van de Kaspische zeehond. Meer hierover in hoofdstuk "Buitenland".

CONTACTEN / OVERLEG MET OVERHEID

In de loop van het verslagjaar heeft Lenie 't Hart diverse malen overleg gehad met overheden en politici, om de beslissingen omtrent de opvang van zeehonden te bespoedigen. Zo sprak ze eerst met staatssecretaris Sharon Dijksma, en later met haar opvolger Martijn van Dam. Het feit dat in de loop van 2015 deze functiewisseling plaatsvond werkte niet mee aan de bespoediging van de beslissing over aanvullende vergunningen voor opvangcentra. Zelfs Kamervragen hebben de gang van zaken niet kunnen bespoedigen. Toch zou de uitkomst in begin 2016 positief uitvallen.

Ook had Lenie 't Hart vergaderingen met de RVO (Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland) en met de top van de NVWA. De overheid had de heer Bas Eenhoorn (politicus, bestuurder en voormalig ambtenaar) verzocht om een verkennend onderzoek uit te voeren naar de ontwikkelingen in "zeehondenland". Ook met deze bemiddelaar heeft Lenie een aantal constructieve gesprekken gevoerd, die mede hebben geleid tot de positieve beslissing in de eerste maanden van 2016.

De in 2014 door een aantal ex-medewerkers van Pieterburen opgestarte Artikel 12 Strafvorderingsprocedures zijn in 2015 afgewezen omdat de aangevers "geen persoonlijk belang" hadden bij vervolging.

De in het jaarverslag van 2014 reeds aangekondigde rechtszaak tegen twee ex-medewerkers van de Zeehondencrèche wegens "het onder zich hebben van zeehonden" vond plaats op 5 oktober. Onze Stichting heeft beide mannen in deze procedure inhoudelijk en financieel gesteund. Beiden werden in de Rechtbank te Leeuwarden door de Rechter ontslagen van rechtsvervolging wegens overmacht. Hun raadsman, Mr. Tjalling van der Goot van kantoor Anker & Anker schreef hierover het volgende verslag:

Rechter laakt beleid zeehondencrèche Pieterburen

'illegale' opvangcentra gaan vrijuit

De economische politierechter in Leeuwarden heeft heden, 5 oktober, een tweetal verdachten ontslagen van alle rechtsvervolging. Volgens de rechter hebben de twee bij het illegaal opvangen van zeehonden gehandeld uit overmacht. Volgens de rechter waren daarbij twee conflicterende belangen, te weten de wettelijke plicht om in de Waddenzee gevonden zieke zeehonden over te brengen naar de zeehondencrèche in Pieterburen tegenover de wettelijke plicht om zeehonden die hulp behoeven de nodige zorg te verlenen.

Een 58-jarige man uit Spijk en een 50-jarige man uit De Triemen hadden beide in de zomer van 2014 een tweetal zeehonden onder zich. Een zeehond is een beschermde diersoort. Op grond van de wet is het toegestaan om zieke of gewonde zeehonden slechts tijdelijk mee te nemen om deze vervolgens naar een erkend zeehondenopvangcentrum te brengen. In het geval van cliënten zou dat de Zeehondencrèche in Pieterburen moeten zijn. Beide cliënten stellen echter dat opvang van zeehonden in Pieterburen in strijd is met het welzijn van de zeehonden en hebben bewust gekozen om de dieren naar een alternatieve (illegale) opvanglocatie te brengen.

Beide cliënten waren in het verleden werkzaam binnen de zeehondencrèche die destijds werd geleid door oprichtster Lenie 't Hart. Met de komst van een nieuwe directie in 2014 hebben beide zich afgekeerd.

Raadsman Tjalling van der Goot voerde omstandig aan dat sinds 2014 een nieuw beleid aan de orde is in de crèche. Dit beleid is ingegeven door geldgebrek. Op basis van dit beleid worden zeehonden ofwel onbehandeld binnen één of twee dagen na aankomst in het centrum weer vrijgelaten ofwel vrij snel na binnenkomst gedood omdat er een slechte prognose op herstel zou zijn. Een ter zitting gehoorde deskundige verklaarde echter dat de zeehonden die na één of twee dagen op het Wad worden terug gezet een gewisse dood tegemoet gaan. Bovendien is een 'slechte prognose' niet te geven omdat alle dieren ziek zijn. Bijna alle dieren overleven indien zij adequate behandeling krijgen. Door desondanks snel de zeehonden te doden is sprake is van premature euthanasie. Voor dit nieuwe Protocol ontbreekt enige wetenschappelijke onderbouwing.

De rechter volgde het verweer van de verdediging. Volgens hem is het nieuwe protocol van de crèche een financieel protocol, waarin niet het belang van de zeehond maar dat van het geld telt. Volgens de rechter was er een grote kans dat de zeehonden dood zouden zijn gegaan indien deze door de cliënten, zoals de wettelijke regeling voorschrijft, naar het opvangcentrum in Pieterburen waren gegaan. Volgens de rechter was Pieterburen geen veilige haven voor de zeehonden. De rechter betreft daarbij het feit dat het nieuwe beleid is ingezet zonder wetenschappelijke onderbouwing. Het is dus geoorloofd dat beide cliënten zich beroepen op de wettelijke plicht om hulpbehoevende dieren te helpen en om die reden de dieren alternatief op te vangen.

De uitspraak is voor cliënten een mooi succes. Cliënten zetten zich beide in voor het welzijn van de zeehonden. Beide hebben zich in de afgelopen tijd kritisch uitgelaten over de nieuwe werkwijze binnen de zeehonden crèche in Pieterburen. Tegen de leidinggevenden aldaar is door cliënten aangifte gedaan wegens schending van de zorgplicht voor dieren en dierenmishandeling. De aangiftes zijn geseponneerd en een daarop volgende klacht tegen de niet-vervolgving door het gerechtshof in Leeuwarden is recent niet-ontvankelijk verklaard. Volgens het hof zijn cliënten geen belanghebbenden. Cliënten zijn tevreden dat de rechter met deze uitspraak erkent dat de opvang in de crèche ver onder de maat is en dat het welzijn van de zeehonden binnen deze opvanglocatie wordt geschaad.

De officier van justitie had tegen beide cliënten een geldboete van € 1.500,00 voorwaardelijk met een proeftijd van twee jaren geëist. Het OM heeft twee weken om hoger beroep in te stellen.

INTERNATIONALE ACTIVITEITEN / KENNISCENRUM

Iran

Lenie 't Hart heeft het project aan de kust van de Kaspische Zee in Iran in 2015 meerdere malen bezocht: in het voorjaar en in november. Dit kon gebeuren dankzij de steun van de WWAR (World Wide Animal Rescue, een dochter van Stichting DierenLot). De projectleider in Iran, de dierenarts Amir Sayad Shirazi, legt en onderhoudt goede contacten met de lokale vissers. Die vertrouwen hem, en daardoor zetten ze zich graag in voor de bescherming van de kwetsbare dieren in de Kaspische Zee.

Een belangrijke mijlpaal in het project was het bezoek op 4 augustus van de vice-president van Iran, Mrs. Masoumeh Ebtekar aan het opvangcentrum op het schiereiland Ashuradeh. Haar bezoek gaf het project nationale betekenis. Mrs. Ebtekar is tevens Minister van Milieu en de DOE (Department Of Environment) valt onder haar departement. In een land als Iran, waarvan de oppervlakte gelijk staat aan dat van Frankrijk, Duitsland en Spanje samen, en waar in de meest uiteenlopende biotopen (bergketens, woestijnen, uitgestrekte wouden en enorme natuurresevaten) de meest zeldzame dieren voorkomen is samenwerking met een dergelijk machtig orgaan essentieel. Lenie 't Hart is dan ook blij dat ze nauw contact onderhoudt met Mrs. Ebtekar en haar directe medewerkers.

Ook in Nederland zorgt Lenie 't Hart er voor dat Iran - en met name haar project aan de Kaspische Zee - onder de aandacht komt. Daartoe heeft ze op 10 februari een bezoek gebracht aan de Iraanse Ambassadeur in Wassenaar, en heeft ze contact gelegd met een Iraanse organisatie in Nederland (DITC), die business contacten legt tussen Nederland en Iran. Deze organisatie heeft toegezegd ook in Europa op zoek te gaan naar fondsen voor ondersteuning van het project in Iran.

Moskou

Van 11 tot 15 maart 2015 woonde Lenie 't Hart een bijeenkomst bij, waaraan alle landen rond de Kaspische Zee deelnamen. Dankzij financiële steun van de WWAR konden Lenie 't Hart vanuit Nederland en Amir Sayad Shirazi vanuit Iran naar Moskou reizen, om verslag te doen van het project langs de Iraanse kust van de Kaspische Zee. Rusland is één van de vijf landen rond die Kaspische Zee en had de overige vier landen uitgenodigd om in Moskou de problemen van de bedreigde Kaspische zeehond te bespreken.

Al eerder (in 2006) vond op initiatief van Lenie een dergelijke bijeenkomst in Pieterburen plaats. Toen kwamen vertegenwoordigers van de vijf landen rond de Kaspische Zee (Rusland, Kazachstan, Azerbajdjan, Turkmenistan en Iran) voor een workshop bij elkaar in Nederland. Dat resulteerde uiteindelijk in het door Lenie begeleide pilotproject in Iran, waarvan zij en Amir (de leider van het Iraanse project) nu in Moskou verslag deden.

Lenie 't Hart:

“Sinds 1993 ben ik al betrokken bij de Kaspische zeehond die leeft in de Kaspische Zee. De toenemende vervuiling en de groeiende druk van menselijke activiteiten (jacht en visserij)

hebben deze zeehond tot een bedreigde diersoort gemaakt. Ik heb presentaties gehouden op verschillende meetings in de landen rond de Kaspische Zee en heb in Nederland een workshop voor de vijf landen georganiseerd. Doel daarvan was om te laten zien hoe wij het in Nederland hebben gedaan om de zeehond op de kaart te krijgen door de opvang van zeehonden en onze kennis van dit dier te vergroten door wetenschappelijk onderzoek. De zeehond is daardoor een symbool geworden.

Ik ben betrokken bij het opzetten van een pilotproject voor de Kaspische zeehond in Iran. De vrijwilligers die betrokken zijn bij dat project zijn getraind in mijn centrum in Nederland. Eigenlijk maak ik overal ter wereld gebruik van mijn uitgangspunten voor bescherming van de zeehonden. In Iran hebben we die uitgangspunten ook toegepast:

- In kaart brengen van de problemen van de lokale bevolking, waaronder de vissers, door middel van een enquête.
- Een oplossing zoeken voor de belangrijkste problemen van vooral de vissers en de vrouwen. (In Iran betekent dat: het vergoeden van door zeehonden veroorzaakte schade aan visnetten, het uitreiken van een award voor het redden van een zeehonden, het beschikbaar stellen van (bedrijfs)kleding enz. Vrouwen maken handgeknoppte tapijten met afbeeldingen van zeehonden die worden verkocht. Met dit alles verbetert de kwaliteit van leven voor de lokale bevolking dankzij de zeehond.)
- Educatie op scholen, waardoor ook de nieuwe generatie het belang van een goed ecosysteem en de waarde van biodiversiteit leert inzien.
- Het opzetten van een rescue netwerk langs de Kaspische Zee, zodat er overal snel hulp kan worden geboden aan (zee)dieren in nood.
- Beginnen met wetenschappelijk onderzoek naar de leefwijze en de problemen van de zeehond.”

Amir Sayad Shirazi (projectleider):

“Het project gaat geweldig: er worden geen zeehonden meer gedood; ze worden nu gered. Alleen al in 2014 zijn meer dan zestig zeehonden gered. In de vissershaven op Ashuradeh bij Bandar Turkman is een klein zeehondenopvangcentrum gebouwd. Dankzij overleg tussen onze organisatie, Lenie en de DOE (Department Of Environment) is het project nu uitgebreid met meer bedreigde dieren langs de Iraanse kust van de Kaspische Zee. Het Caspian Wildlife Project omvat nu naast de Kaspische zeehond ook de steur, de otter en het luipaard. Er wordt onderzocht hoe men de steur in leven kan houden na het wegnemen van de kaviaar eitjes om ze daarna weer vrij te laten. Voor de otter heeft Lenie ervoor gezorgd dat otterspecialist Addy de Jongh uit Nederland naar Iran is gekomen om advies te geven. Op zijn aanwijzingen en met financiële steun van de Nederlandse WWAR is inmiddels een prachtig otterverblijf gebouwd, waar otters kunnen worden voorbereid op hun leven in het wild. Zo wordt er nu ook gewerkt aan faciliteiten voor de opvang van jonge luipaarden. Op dit moment zijn er twee welpen in opvang. Via Lenie hebben we nu contact met een Europese luipaardspecialist, zodat ook deze dieren later weer kunnen worden vrijgelaten.”

Het project gaat nu de andere landen uitnodigen om hetzelfde te gaan doen. Deze aanpak heeft resultaat opgeleverd, terwijl andere vergaderingen alleen maar rapporten opleverden en geen directe hulp aan dier of mens.

De participanten aan de conferentie in Moskou waren enthousiast over de rapportage van Lenie en Amir over de resultaten van hun project. Er zijn door de deelnemers uit alle andere landen rond de Kaspische Zee al afspraken gemaakt om het pilotproject in Iran te bezoeken, om te kijken hoe deze aanpak ook in hun land kan worden toegepast.

Astrakhan

Van 5 tot 14 oktober was Lenie 't Hart in Astrakhan, samen met de leider van het Iraanse project Amir Sayad Shirazi en de Russische biologe Natalya Shumeyko. Deze Russische stad, gelegen aan de monding van de Wolga, is een belangrijk centrum van visserij in de Kaspische Zee. Veel vissers krijgen te maken met de Kaspische zeehond, die in de gevarenzone is gekomen.

Eerder dit jaar waren in Moskou afspraken gemaakt voor dit bezoek van Lenie en de Iraanse delegatie aan Astrakhan, dat dankzij de steun van de WWAR kon worden gerealiseerd. Samen met lokale natuurbeschermingsinstituten werd een programma opgesteld, om zoveel mogelijk mensen te betrekken bij dit project. Zo gaven Lenie, Amir en Natalya samen een presentatie op de Universiteit van Astrakhan, bezochten ze een aantal middelbare en lagere scholen en brachten ze een bezoek aan een vissersdorp, waar Lenie de vissers in hun eenvoudige thuissituatie opzocht.

De studenten en scholieren maakten zich grote zorgen over de toekomst van “hun” Kaspische zeehond en maakten enthousiast een plan voor een handtekeningenactie tegen de jacht op deze prachtige, maar kwetsbare dieren. Want helaas vindt die nog steeds plaats, al is dat voornamelijk illegaal. Bij hun actie willen de jonge Russen ook contact zoeken met de universiteiten en scholen uit de vier andere landen rond de Kaspische zee. Zo verbindt de zeehond deze jonge mensen zelfs internationaal.

Niet alleen van de onderwijsinstellingen en de visserij, maar ook van de media was er grote belangstelling. Maar liefst vijf TV-teams maakten reportages over het bezoek, waaronder het regionale TV-station CTC Astrakhan en de Russische Federale zender Channel 1. Via deze laatste uitzending konden 100 miljoen Russen de reportage over Lenie's bezoek aan Astrakhan zien.

TOEKOMST:

In het jaar 2015 zijn de verkenningen van de mogelijkheden voortgezet en heeft het bestuur zich bezonnen op bestaande situaties en ontwikkelingen in de toekomst. Veelvuldig overleg met organisaties en personen die zich inzetten voor dierenbescherming (dat wil in dit verband zeggen: hulpverlening aan individuele dieren in nood) heeft geleid tot plannen voor een betere structurering van opvang voor hulpbehoevende in het wild levende dieren en de opzet voor een beter netwerk van veldmedewerkers (vrijwilligers) in Nederland. Uitwerking van deze plannen zal vanaf nu beginnen.

Daarnaast is gebleken dat de kloof tussen natuurbeheerders en dierenhulpverleners groeit. Dit is een negatieve ontwikkeling. Daarom wil Lenie 't Hart met ondersteuning van onze Stichting een brede discussie op gang brengen tussen deze partijen. Een samenwerking tussen deze partijen, die qua visie zo ver uit elkaar liggen, lijkt vooralsnog niet haalbaar. Maar een "***peaceful co-existence***" met wederzijds respect voor de verschillende standpunten op het gebied van dierenwelzijn zou al een enorm winstpunt zijn. Daar zal onze Stichting zich dan ook de komende jaren voor inzetten.

Onnodig te vermelden dat deze aanpak niet slechts geldt voor zeehonden, maar voor alle in het wild levende dieren die hulp nodig hebben.

FINANCIËN 2015

Banksaldo per 01/01/2015: 11.411,91

Totale inkomsten 2015: 55.914,88

Alle opbrengsten zijn verkregen uit bijdragen en donaties van particulieren en van Stichting DierenLot en WWAR.

Uitgaven:

Resterende steun aan Stellendam: 1.139,20

Steun aan Terschelling / Delfzijl / Termunten: 3.104,48

Steun aan veldwerkers (brandstof/reiskosten): 15.246,92

Aanschaf materialen (bassins/manden etc): 3.115,36

Onderhoud / kosten dierentransportauto's: 1.536,45

Wetenschappelijk Onderzoek: 1.007,39

Buitenlandse projecten: 18.564,74

Rederij Noordgat zeehondenreddingen: 7.244,37

Overig (o.a. steun Norma, veerdiensten, catering): 8.007,71

Totale bestedingen 2015: 58.960,12

Banksaldo per 31/12/2015: 8.366,67

Colofon

Stichting Lenie